AVİM Yorum • No: 2022 / 42 • Eylül 2022

AVRUPA-MERKEZCİ ÜSTÜNCÜLÜK SAPLANTISI VE AVRASYA KAVRAMI

Teoman Ertuğrul TULUN-Mehmet Oğuzhan TULUN

Analist/Analist

Avrupa-merkezci düşünce özünde dünyayı Avrupa veya Anglo-Amerikan değerler ve tecrübeler açısından yorumlama eğilimini yansıtmakta ve söz konusu değerleri, dünyadaki gelişmeleri okumak ve incelemek için bir saptama noktası olarak kullanmaktadır.[1] Bu yaklaşım, Avrupa ve Anglo-Amerikan üstünlüğünü sorgusuz sualsiz kabul etmekte ve bu üstünlüğü gelecek nesillere taşımaya çalışmaktadır. John Hobson, Avrupa-merkezciliği "uluslararası siyaseti nesnel, pozitivist ve evrenselci bir şekilde açıklamayan; daha ziyade, dar bir bakış açısıyla Batı'yı dünya siyasetinin öncül öznesi ve en değerli yahut ideal normatif imlemi olarak öne çıkarmayı, savunmayı veya tanıtmayı amaçlayan" uluslararası bir kuram şeklinde tanımlamıştır.[2] Avrupa-merkezcilik; devletler-arası ilişkiler konusunda değer yargısız ve evrensel nitelikte kuram üretmek yerine, fanatik bir biçimde Batılı liberal (ve günümüzde neo-liberal olan) değerleri, öncelikleri ve çıkarları dünya siyasetinde uygun normatif bir imlem kabul ederek çıkarcı incelemeler sunmaktadır. Ağırlıklı olarak Batılı'yı Batılı olmayana tercih etmekte ve Batılı olmayanı "öteki" olarak algılayıp, çoğu zaman onu yaftalamaktadır.

Bu noktada yukarıda açıklandığı bağlamda Avrupa-merkezciliğin; Keşifler Çağı (Coğrafi Keşifler Dönemi), Hristiyanlığın yayılması ve Hristiyan Avrupa Monarşilerinin 15inci yüzyılın ortaları ile 20nci yüzyılın ortaları arasında Avrupa dışındaki toprakların sömürgeleştirilmesini ve bu bölgelerdeki misyonerlik faaliyetlerini meşrulaştırmak için Keşif Doktrinini ilan etmesi gibi gelişmeler neticesinde yayılan sömürgecilik fikriyle yakından ilişkili olduğunu belirtmek gerekir.[3] Hatta bu fikir, beyaz insanların diğerlerinden üstün olduğuna dair Beyaz Üstünlük inanışıyla bağlantılıdır.[4] Bu yönleri göz önünde bulundurulduğunda Avrupa-merkezciliğin genç nesiller tarafından gurur duyulacak, yüceltilecek ve imrenilecek bir dünya görüşü olarak tanıtılmasını haklı gösterebilecek bir geçmişi bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Coğrafi bir kavram olarak Avrasya, Lizbon'dan Vladivostok'a kadar büyük bir kara parçasını kapsamakta ve Avrupa ile Asya'nın tamamını içine alarak dünyanın en büyük kıtasal bölgesini oluşturmaktadır. Avrasya aynı zamanda jeopolitik bir kavramdır. Zbigniew Brzezinski söz konusu kavram konusunda şunları söylemiştir: "Yaklaşık beş yüz yıl önce kıtalar siyasi etkileşime girdiğinden bu yana Avrasya dünya gücünün merkezini oluşturmaktadır. Çoğunlukla Batı Avrupa çevresinden olan Avrasya milletleri; farklı biçimlerde ve farklı dönemlerde dünyanın diğer bölgelerine nüfuz etmiş ve buralarda

hakimlik sağlamış, böylece Avrasya'nın bazı ulus devletleri özel statü elde etmiş ve dünyanın başat güçleri olma ayrıcalığından yararlanmıştır.[5] Brzezinski, Avrasya'yı "jeostratejiyi, yani jeopolitik çıkarların stratejik yönetimini kullanan küresel üstünlük mücadelesinin sürdüğü satranç tahtası" olarak nitelemiştir. Bazı akademisyenler, Avrasya'yı bir süper kıta olarak değerlendirmiş, Avrasya'nın politik olarak iki parçaya ayrılmasının dört ila beş yüzyıl önce gerçekleştiğine dikkat çekmiştir. Onlara göre 29 Mayıs 1453 tarihi bunun için mihenk taşı sayılabilir ☀ Konstantinopolis'in düşüşü ve Osmanlı Türklerinin zaferi, Roma İmparatorluğu'nun devamını niteleyen son belirgin çizginin silinmesine sebep olmuştur. Osmanlı Türkleri, Avrupa'da İslam'ın kesin olarak yerleşmesine uygun zemin hazırlamış, bu çabaların etkileri günümüze kadar sürmüştür.[6] Sosyo-kültürel antropolog Chris Hann bu duruma, "Avrupa ve Asya'nın birbirlerine denk kıtalar olarak düşünülmesi, uzun zamandır Batı ve Avro-Amerikan etno-merkezci dünya görüşlerinin çıkış noktası olarak kabul edilmektedir"[7] sözleriyle dikkat çekmiştir.

Avrasya kavramına dair özet halinde vermeye çalıştığımız bu tarihsel arka plan, Türkiye'nin merkezine konuşlandığı Avrasya'nın jeopolitik önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de Avrasya kelimesinden ve kavramından rahatsızlık duyulmasına yol açacak bir muğlaklığa yer olmadığını düşünüyoruz. Buna karşın, Avrasya konulu çalışmaları hepten Avrupa-merkezci bakış açısıyla değerlendiren yaklaşımın, son dönemde yoğunluk kazanan bu çalışmaları belirli siyasi görüşlerle haksız bir şekilde özdeşleştirdiğini ve değersizleştirdiğini görüyoruz. Daha da önemlisi, bu yaklaşımın Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü dış politika geleneklerini yakından tanıması gereken isimlerin arasında yer ettiğini gözlemliyoruz.

Bu nedenle, Avrasyacılık kavramına atıf yaparken yaşanan belirsizliğin üstesinden gelmek amacıyla kesin bir ayrım yapmayı gerekli buluyoruz. Gerçek "Avrasyacılık", hem Avrupa hem de Asya değerlerine açıktır ve bu iki unsurun sağlıklı etkileşimlerini kolaylaştıran bir bağlantı görevi görmektedir. Diğer Avrasyacılık ise Avrupa değerlerine alternatif olarak salt Asya değerlerini öne çıkaran "Asyacılık" fikrinin üstü kapalı biçimde sunulmasıdır.

Avrasya üzerine yaptığı çalışmalarda AVİM, Türkiyenin kendine özgü niteliğini, diğer ülkelerden üstün olması ve dolayısıyla iradesini onlara dayatması gerektiği anlamında değil; coğrafi, kültürel ve siyasi olarak doğası gereği ve benzersiz bir şekilde konumlanmış olması anlamında tanımlamaktadır. AVİMin anlayışına göre Türkiye; Batı, Doğu, Avrupa veya Asya bölgelerinden yalnızca birine ait bir ülkeymiş gibi düşünülmemelidir. Aksine, Türkiye bu bölgelerin hepsine aittir ve böyle de olmalıdır. Çünkü ancak bu şekilde Türkiye'nin gerçek doğası ve zenginliği anlaşılabilir.[8] AVİM olarak bu kavrayış doğrultusunda, Avrupa-merkezci üstüncülük saplantısına olan mesafemizi özenle korumakta ve Türkiye'nin nesnel çıkarlarını ön planda tutan bir yol izlemekteyiz.

**Resim: GettyImages.com*

[1] Definition of EUROCENTRIC, *Merriem-Webster*, 2022, https://www.merriam-webster.com/dictionary/Eurocentric

[2] John M. Hobson, *The Eurocentric Conception of World Politics: Western International Theory, 1760-2010* (New York: Cambridge University Press, 2012), 1.

[3] Teoman Ertuğrul Tulun and Mehmet Oğuzhan Tulun, Canada, The Roman Catholic Church, And The Sins Of The Colonial Past, *Center For Eurasian Studies* Analysis Series 2021, no. 23 (May 7, 2021): 9, https://doi.org/10.31219/osf.io/zm8t6, https://avim.org.tr/en/Analiz/CANADA-THE-ROMAN-CATHOLIC-CHURCH-AND-THE-SINS-OF-THE-COLONIAL-PAST

[4] Teoman Ertuğrul Tulun, Century Old White Supremacism And The Far-Rights Rise In Sweden: A Credible Challenge To Progressive Values And Policies?, *Center For Eurasian Studies* Analysis Series 2018, no. 1 (January 21, 2018): 5, https://doi.org/10.31219/osf.io/qmk5x, https://avim.org.tr/en/Analiz/CENTURY-OLD-WHITE-SUPREMACISM-AND-THE-FAR-RIGHT-S-RISE-IN-SWEDEN-A-CREDIBLE-CHALLENGE-TO-PROGRESSIVE-VALUES-AND-POLICIES

[5] Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives* (Basic Book, 1997).

[6] Bruno Maçães, *The Dawn of Eurasia: On the Trail of the New World Order* (London: Yale University Press, 2018).

[7] Chris Hann, A Concept of Eurasia | Current Anthropology: Vol 57, No 1, *Current Anthropology* 57, no. 1 (February 2016): 1–27, https://doi.org/10.1086/684625

[8] Teoman Ertuğrul Tulun and Mehmet Oğuzhan Tulun, Turkeys Interests And Constructive Eurasianism, *Center For Eurasian Studies* Analysis Series 2022, no. 22 (May 5, 2022): 4, https://doi.org/10.31219/osf.io/72c8d, https://avim.org.tr/en/Yorum/TURKEY-S-INTERESTS-AND-CONSTRUCTIVE-EURASIANISM

Yazar Hakkında :

Mehmet Oğuzhan Tulun AVİM'de Analist olarak görev yapmaktadır ve Ankara Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi doktora öğrencisidir. Çalışmaları Doğu Avrupa, Kafkasya, Asya,Türk-Ermeni ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri, uluslararası suç ve tarih çalışmalarıyla ve din ile siyaset arasındaki etkileşimle odaklanmaktadır.

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Bilkent *Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde doktora adayıdır.* Avrupa Birliği Çalışmaları, Toplumsal Hareketler, Irkçılık ve Nefret Söylemi Çalışmaları ve Devlet İnşaası *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul TULUN-Mehmet Oğuzhan. 2026. "AVRUPA-MERKEZCİ ÜSTÜNCÜLÜK SAPLANTISI VE AVRASYA KAVRAMI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2022 / 42. Eylül 27. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/tr/Yorum/AVRUPA-MERKEZCI-USTUNCULUK-SAPLANTISI-VE-AVRASYA-KAVRAMI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır